

บทที่ ๒

การผูกขาดในแนวตั้งของอุตสาหกรรมไก่เนื้อในประเทศไทย

การผูกขาดในแนวตั้ง (Vertical Integration)^๑ นั้น หมายถึง การดำเนินธุรกิจโดยบริษัทใดบริษัทหนึ่งในการรวมเอากิจการที่เกี่ยวข้องกันระหว่างการใช้ผลผลิตของกิจการหนึ่งเป็นปัจจัยการผลิตของอีกกิจการหนึ่งเข้าด้วยกัน มีการตัดสินใจและการจัดการประสานงานร่วมกัน ตลอดจนร่วมกันรับความเสี่ยงภัยในทางด้านผลิตผลและการตลาด อาจจะมีการทำสัญญาหรือข้อตกลงกันระหว่างธุรกิจที่เกี่ยวข้องกันโดยเฉพาะระหว่างกันและกัน^๒

ลักษณะการรวมกลุ่มในแนวตั้งของกลุ่มธุรกิจการเลี้ยงไก่เนื้อนั้น ได้เริ่มครั้งแรกในประเทศสหรัฐอเมริกาในปี ๑๙๓๓ ในรัฐเวอร์จิเนีย กล่าวคือ เมื่อผู้ผลิตอาหารสัตว์พบว่าผู้เลี้ยงซึ่งเขาได้ขายอาหารให้มัน ไม่สามารถจ่ายเงินค่าอาหารสัตว์ได้ เพราะขณะนั้น ตลาดไก่ค่อนข้างจะซบเซา ทำให้ผู้เลี้ยงไม่อยากจะดำเนินกิจการต่อไป ซึ่งหมายถึงบริษัทผลิตอาหารสัตว์จะต้องกระทบกระเทือนทางด้าน การชำระคืน เงินทุนและการขยายตลาดการผลิต ด้วยเหตุนี้ บริษัทผลิตอาหารสัตว์หลายบริษัทจึงได้ริเริ่มรวมกลุ่มธุรกิจการเลี้ยงสัตว์ในรูปของฟาร์มธุรกิจต่าง ๆ เข้าไว้ในเครือของตน และเข้ามาบริหารดำเนินการโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ผลปรากฏว่า ภายในปี ๑๙๓๔ บริษัทเหล่านี้สามารถทำกำไรจากธุรกิจการเลี้ยงสัตว์มากขึ้นและส่งผลถึงอุตสาหกรรมผลิตอาหารสัตว์ของตนเอง

---

^๑ตรงข้ามกับการรวมกลุ่มในแนวนอน (Horizontal Integration) ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มกิจการที่ผลิตสินค้าคล้าย ๆ กัน หรือใช้แทนกันได้เข้าด้วยกัน เพื่อทำการผูกขาดผลิตผลนั้น ๆ.

ส่งผลถึงอุตสาหกรรมผลิตอาหารสัตว์ของตนเอง มีแหล่งตลาดที่แน่นอนมากขึ้น จึงได้เกิด
วิวัฒนาการการรวมกลุ่มกันในแนวตั้งอย่างแพร่หลายมากขึ้น^๑

การผูกขาดในแนวตั้งของอุตสาหกรรมไก่เนื้อในประเทศไทยนั้น เริ่มต้นชัดในประ
มาทปี ๒๕๑๘ นี้เอง ซึ่งในภาวะการดังนี้นั้น ราคาราคาไก่เป็นได้ผันผวนอย่างมาก ทำ
ให้เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่หลายรายต้องประสบกับภาวะการขาดทุน บริษัทผู้ผลิตอาหารสัตว์ราย
ใหญ่คือบริษัทในเครือเจริญโภคภัณฑ์ ซึ่งมีส่วนแบ่งทางด้านตลาดอาหารสัตว์สูงที่สุด จึงเข้ามา
มีบทบาทริเริ่มการร่วมกลุ่มธุรกิจแนวตั้งขึ้น ตั้งแต่การเริ่มเข้ามาผูกมัดเกษตรกรผู้เลี้ยง
ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเป็นการประกันตลาดอาหารสัตว์ของตนให้มั่นคงยิ่งขึ้น และแสวงหา
กำไรสูงสุดด้วย . จากการเข้ามาผูกพันกับตลาดการเลี้ยงไก่นั้น ทำให้บริษัทต้องผลิตคั้นปริมาณ
ไก่ของตนออกไปสู่ตลาดผู้บริโภคในรูปแบบต่าง ๆ จึงก่อให้เกิดการรวมกลุ่ม และเข้ามามี
บทบาทในตลาดผู้บริโภคยิ่งขึ้นจนอาจกล่าวได้ว่าในภาวะปัจจุบันได้เกิดการผูกขาดในอุตสาหกรรม -
กรรมไก่เนื้ออย่างครบวงจร

การจัดโครงสร้างธุรกิจแบบ Vertical Integration ในบริษัทที่ดำเนินกิจการ
เกี่ยวกับไก่เนื้อ จะพบว่าได้จัดตั้งเป็นบริษัทในเครือขึ้นมาหลายกิจการ ซึ่งแบ่งลักษณะธุรกิจได้
เป็น ๗ กลุ่มด้วยกัน คือ

๑. กลุ่มธุรกิจเกี่ยวกับการผลิตและหรือจัดหาวัตถุดิบที่เป็นปัจจัยการผลิตอาหาร
สัตว์เพื่อป้อนโรงงานผสมอาหารสัตว์ของตน
๒. กลุ่มธุรกิจที่เกี่ยวกับการผลิตอาหารสัตว์สำเร็จรูปซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของธุรกิจ
๓. กลุ่มธุรกิจเกี่ยวกับการผลิตลูกไก่ เพื่อขายให้บริษัทในเครือ เอเยนต์ หรือ
เกษตรกรโดยตรง

---

^๑Ewell P. Roy, "The Broiler Chicken Industry." in Market
Structure of the Agricultural Industries, ed. John R. Moor and
Richard G. Walsh (Iowa : The Iowa State University Press, Pub,
1966. p. 68.

๔. กลุ่มธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเคมีภัณฑ์และเวชภัณฑ์ต่าง ๆ เพื่อจัดป้อนให้กับกลุ่มธุรกิจข้างต้น และขายให้กับเอเยนต์ หรือเกษตรกรโดยตรง

๕. กลุ่มธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้างโรงเรียนและคำอุปการะสำหรับการเลี้ยงไก่เนื้อสนับสนุนธุรกิจบริษัทในเครือเดียวกัน

๖. กลุ่มธุรกิจแปรรูปมีโรงฆ่าและการชำแหละไก่ซึ่งรับซื้อจากบริษัทในเครือของตนและจากเกษตรกร

๗. กลุ่มธุรกิจจัดจำหน่ายสัตว์และผลผลิตเกี่ยวกับสัตว์ เช่น การขายส่งไก่เนื้อและไข่ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ รวมถึงการเปิดกิจการค้าทั้งในรูปร้านค้าย่อยหรือภัตตาคารเพื่อให้ถึงผู้บริโภคโดยตรง

เนื่องจากในสภาวะปัจจุบันธุรกิจด้านอาหารไก่ ได้มีการแข่งขันโดยผู้ผลิตหลายราย ซึ่งต่างมีกำลังการผลิต และส่วนแบ่งการตลาดที่ใกล้เคียงกัน กล่าวคือ ในปัจจุบันนี้มีบริษัทผลิตอาหารสัตว์ที่สำคัญ ๆ อยู่ ประมาณ ๕๗ โรงงาน (จากรายงานการศึกษาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมเฉพาะประเภทของกระทรวงอุตสาหกรรม) ดังตารางที่ ๒.๑ ซึ่งแสดงถึงกำลังการผลิตของโรงงานผลิตอาหารสัตว์

ตารางที่ ๒.๑

โรงงานผลิตอาหารสัตว์ที่สำคัญ ปี พ.ศ. ๒๕๒๒

บริษัท	กำลังการผลิต (ตัน)
ก. โรงงานที่ได้รับบัตรส่งเสริมการลงทุน	
๑. บริษัทกรุงเทพอาหารสัตว์ จำกัด	๒๘๘,๐๐๐ ^๑ x
๒. บริษัทผลิตอาหารสัตว์ เข็มทรีล จำกัด	๑๖๘,๐๐๐ ^๒ /
๓. บริษัทแหลมทองสหการ จำกัด	๑๒๐,๐๐๐ /
๔. บริษัทเบทาโกร จำกัด	๘๖,๐๐๐ /
๕. บริษัทอุตสาหกรรมอาหารสัตว์ จำกัด	๗๕,๐๐๐
๖. บริษัท ป.เจริญพันธุ์อาหารสัตว์ จำกัด	๗๐,๕๐๐ /
๗. บริษัทไทย-ญี่ปุ่นอุตสาหกรรม จำกัด	๖๐,๐๐๐
๘. บริษัทเบต้า จำกัด	๕๗,๐๐๐
๙. บริษัทรอสตันฟิวรีนา จำกัด	๕๘,๐๐๐
๑๐. บริษัทออสเตรเลียโซแอมอกริคัลเจอร์ลตีเวลลอบเมนต์ แอลโซซีเอชั่น	๔๕,๓๖๐
๑๑. บริษัทสากลอาหารสัตว์ จำกัด	๑๕,๐๐๐
๑๒. บริษัท บ.เขมวัฒน์ จำกัด	๑๕,๐๐๐
๑๓. บริษัทอภุชยาติสตีลเลอร์ฟิศ จำกัด	๑๑,๖๐๐
รวม	๑,๐๖๘,๓๖๐

ตารางที่ ๒.๑ (ต่อ)

บริษัท	กำลังการผลิต (ตัน)
ข. โรงงานที่ไม่ได้รับบัตรส่งเสริมการลงทุน	
๑๔. บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อุตสาหกรรม จำกัด	๑๒๐,๐๐๐
๑๕. บริษัทศรีไทยปศุสัตว์ จำกัด	๗๐,๐๐๐
๑๖. บริษัทอินเตอร์อุตสาหกรรมการค้า จำกัด	๕๕,๐๐๐
๑๗. บริษัท เจริญพันธุ์ จำกัด	๒๐,๐๐๐
๑๘. บริษัท ลำปาง เอเชียปศุสัตว์ จำกัด	๑๒,๐๐๐
รวม	๒๗๖,๐๐๐
ค. โรงงานขนาดย่อยประมาณ ๓๔ ราย	๔๐๐,๐๐๐
รวมทั้งหมด	๑,๗๔๔,๓๖๐

ที่มา : คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนแห่งประเทศไทย

หมายเหตุ ๑. ตรวจสอบแก้ไขและปรับปรุงจากรายงานการวิจัย เรื่องการแข่งขันในการผลิตและจัดจำหน่ายอาหารสัตว์ในประเทศไทย โดย ปรินชา หมื่นประเสริฐดี

๒. ปริมาณการผลิตที่ได้รับบัตรส่งเสริมตามกำลังการผลิต

ภาวะการแข่งขันของผู้ผลิตอาหารสัตว์นี้ได้เกิดการรวมธุรกิจกันในแนวนอน (Horizontal Integration) ขึ้นก่อน โดยพยายามเข้าไปมีส่วนบริหารและดำเนินกิจการในธุรกิจเดียวกันมากขึ้น นอกจากนี้ ยังมีบริษัทผลิตอาหารรายใหญ่ ๆ พยายามที่จะแข่งขันกันครองตลาดให้มากยิ่งขึ้น โดยการเข้ามาผูกพันกับเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ในรูปของการทำสัญญาผูกมัดต่าง ๆ เพื่อจะเป็นผู้ผูกขาดในแนวตั้งด้วย แต่การที่บริษัทเหล่านี้จะครอบครองตลาดในแนว ตั้งนั้น จำเป็นต้องมีปัจจัยที่เอื้ออำนวยให้ธุรกิจของตน ซึ่งได้เปรียบกว่าผู้อื่น

ปัจจัยเหล่านั้น จากการศึกษาและรวบรวมเป็นแนวทางการวิเคราะห์ของ พุทธกาล รัชช และวัชรียา โดสงวน ในรายงานการศึกษาการจัดการฟาร์มในสัญญาผูกพัน เมื่อปี ๒๕๒๓ ได้สรุปถึงปัจจัยต่าง ๆ คือ^๑

๑. พันธุ์ไก่ถูกผูกขาดทางพันธุกรรมจากบริษัทผู้ผลิตอาหารสัตว์รายใหญ่

บริษัทผู้ผลิตอาหารสัตว์รายใหญ่ต่างก็มีพันธุ์ไก่เป็นของตนเอง เช่น กลุ่มเจริญโกค ภัณฑ์ ใช้พันธุ์อาร์เบอร์ (CP 707) กลุ่มเซนตาโก ใช้พันธุ์รอสรัน กลุ่มแหลมทองสหการใช้ พันธุ์ฮับบาร์ด กลุ่มเบทาโกรใช้พันธุ์ฟิลซ์ เป็นต้น บริษัทเหล่านี้ต่างก็สามารถควบคุมพันธุ์ไก่ให้อยู่เฉพาะแต่ในกิจการของตนเท่านั้น เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่หรือบริษัทคู่แข่งไม่สามารถที่จะนำเอาลูกไก่ที่ซื้อขายกันในตลาดไปขยายพันธุ์ต่อไป เพราะไก่รุ่นต่อไปที่ได้มักจะเป็นหมันหรือความสามารถในการแปรรูปอาหารเป็นเนื้อต่ำลง ตัวอย่างเช่น ไก่พันธุ์ฮาเบอร์ของกลุ่มในเครือเจริญโกคภัณฑ์ ซึ่งนำเอาไก่รุ่น ปู่-ย่า (Grand Parent) จากบริษัทอาร์เบอร์ เอเคอร์ ในอเมริกามาผสมพันธุ์ผลิตไก่รุ่น พ่อ-แม่ (Parent Stock) จากไก่รุ่น พ่อ-แม่ นี้ บริษัทจะส่งไปเลี้ยงในฟาร์มต่าง ๆ ของตนเองเพื่อผสมพันธุ์ ผลิตไก่รุ่นลูก (Commercial Stock) เพื่อส่งออกขายให้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ ไก่รุ่นนี้สามารถเปลี่ยนอาหารให้เป็นเนื้อได้ดี ถ้าเป็นอาหารสัตว์ที่ผสมถูกสัดส่วนตามสูตรสำหรับแต่ละช่วงอายุ แต่ไก่รุ่นนี้ บริษัท

^๑ อ้างแล้ว, หน้า ๔-๖.

คู่แข่งชั้นหรือเกษตรกรที่ไม่รู้สภาพทางพันธุกรรม หากนำไปเป็นพ่อพันธุ์แม่พันธุ์ ก็จะมีประสพกับการขาดทุนอย่างมากมาย เพราะไก่รุ่นนี้จะเป็นหมัน ซึ่งในเรื่องนี้ได้เกิดขึ้นกับบริษัทผู้เลี้ยงและผลิตอาหารสัตว์มาแห่งหนึ่งแล้ว คือ บริษัท ฟาร์มยูทอนา จำกัด

ด้วยเหตุนี้ เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่จึงต้องพึ่งปัจจัยการเลี้ยงอย่างต่อเนื่องจากบริษัทอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะพันธุ์ไก่และอาหารสัตว์ ซึ่งเป็นต้นทุนของการผลิตถึง ๔๓.๗% (ตัวเลขเฉลี่ยต้นทุนการผลิตไก่เนื้อ ปี ๒๕๒๒ ของสำนักเศรษฐกิจการเกษตร)

๒. มีอาหารสัตว์ที่มีคุณภาพดีพอที่จะครอบคลุมตลาดได้

การครอบคลุมอาหารสัตว์บริษัทผู้ผลิตอาหารสัตว์มีวิธีการมากมายที่จะให้เกษตรกรมาใช้อาหารสัตว์ของตนเอง มาตรการอย่างกว้าง ๆ มี ๒ แนวทางด้วยกันคือ^๑

๒.๑ การจูงใจ

บริษัทผู้ผลิตอาหารสัตว์จะใช้วิธีโฆษณาชักชวนหรือสาธิตทดลองให้เกษตรกรหันมาใช้ผลิตภัณฑ์ของตน

จากเอกสารโฆษณาของบริษัทแห่งหนึ่งระบุว่า ความสำคัญและความสำเร็จของการเลี้ยงไก่กระตงขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ ๖ ประการ คือ ๑. มีไก่กระตงพันธุ์ดี ๒. มีการวางผังฟาร์มและก่อสร้างโรงเรือนดี ๓. มีอาหารดี ๔. มีการเลี้ยงดูจัดการดี ๕. มีการป้องกันโรคดี และ ๖. มีตลาดจำหน่ายที่ดีสม่ำเสมอ

ไก่กระตงพันธุ์ดี จะต้องเป็นไก่ที่มีสายเลือดหรือคุณภาพสูง คือ โตเร็วสม่ำเสมอ แข็งแรง ทนทานต่อสภาพแวดล้อมดี เนื้อหน้าอกกว้าง เต็มและลึก ขนขึ้นเต็มตัว ใช้อาหารในการสร้างเนื้อตัวหรือกินอาหารแต่น้อย แต่น้ำหนักเพิ่มเร็ว ปราศจากเชื้อโรคสำคัญ ๆ ๒ โรค คือ โรคซีขาวและโรคซีมาตี ซึ่งไก่ของบริษัทมีลักษณะดังกล่าวอย่างครบถ้วน

อาหารดี เป็นอาหารที่ใหม่สด เสื่อมคุณภาพช้า และประการที่สำคัญเป็นอาหารที่อัตราการแลกเนื้อ^๒ อยู่ในแนวหน้าคือ ต่ำกว่า ๒.๑ โดยเฉลี่ย ใช้เวลา ๕๖ วัน จะได้

^๑อ้างแล้ว. หน้า ๗.

^๒อัตราแลกเนื้อ (Feed Conversion Ratio) หมายถึงปริมาณการใช้อาหารสัตว์จำนวนหนึ่ง ซึ่งสามารถทำให้สัตว์นั้นมีน้ำหนักเพิ่มขึ้น ๑ หน่วยน้ำหนัก.

น้ำหนัก ๑.๗ - ๑.๘ ก.ก. แต่ข้อสำคัญจะต้องใช้อาหารของบริษัทให้ครบทุกระยะตั้งแต่ระยะแรกถึงระยะสุดท้าย มิฉะนั้นผลที่ได้จะต่ำกว่าที่ควรจะได้ เพราะบริษัทจะคำนึงถึงอัตราการเติบโตของไก่และการต้านทานโรค การเจริญเติบโตในระยะแรกจะค่อยเป็นค่อยไป แต่สิ่งเหล่านี้จะเป็นพลังเงียบที่เตรียมรับการใช้อาหารช่วงกลางและช่วงสุดท้าย ถ้ามีการนำอาหารแต่ละช่วงไปใช้ผิด ย่อมจะมีผลในทางลบต่ออัตราการแลกเนื้อ อันเนื่องมาจากความไม่ต่อเนื่องในคุณภาพของอาหารแต่ละช่วง

๒.๒ วิธีการบังคับ

บริษัทผู้ผลิตอาหารสัตว์ มักจะใช้วิธีนี้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่แบบประกันราคา และแบบเปิดบัญชีเงินเชื่อ ซึ่งมักจะระบุไว้ในสัญญา ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดในรูปแบบของการทำธุรกิจระหว่างบริษัทผู้ผลิตอาหารสัตว์กับเกษตรกรผู้เลี้ยงในบทต่อไป

การใช้อาหารสัตว์ก็กำหนดคุณสมบัติเฉพาะในแต่ละช่วงอายุและมีถึง ๓ ชนิดด้วยกันนี้เองที่ทำให้เกษตรกรโดยทั่วไปไม่มีความรู้พอที่จะผสมอาหารสัตว์ดังกล่าวขึ้นได้เอง ส่วนในรายที่มีความรู้พอจะทำได้ก็ต้องใช้ต้นทุนการผลิตสูง และถ้าผลิตในปริมาณไม่มากพอก็ไม่คุ้มค่า มีราคาสูงกว่าที่จะซื้อจากบริษัทผู้ผลิต

๓. มีระบบการจัดทำธุรกิจที่ดีและสามารถรวมกลุ่มในแนวตั้งได้

จากตารางผู้ผลิตอาหารสัตว์ข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าบริษัทผู้ผลิตมีเป็นจำนวนไม่น้อย และต่างก็แข่งขันกันเพื่อจะครอบครองตลาด แต่ขณะนี้ปรากฏว่ามีกลุ่มบริษัทในเครือเจ้าของกิจการเดียวกัน คือ เครือเจริญโภคภัณฑ์ สามารถที่จะเข้าครอบครองตลาดการค้าอาหารสัตว์ได้ประมาณร้อยละ ๔๐ ของทั้งหมดและการค้าไก่ได้กว่าร้อยละ ๕๐ ของทั้งหมด^๑ ซึ่งถ้าพิจารณาถึงสภาพการดังกล่าวจะพบว่า บริษัทผู้ผลิตอาหารสัตว์ที่ไม่ครบขั้นตอนเช่น บริษัท รอสตันฟิวรีนา จำกัด ต้องขายกิจการให้กับบริษัทข้างต้น จากการจัดโครงสร้างและระบบ

^๑ พุทธกาล รัชชธ, อ้างแล้ว. หน้า ๘.

ธุรกิจแบบครบวงจร (Vertical Integration) ทำให้บริษัทสามารถลดต้นทุนการผลิต และในขณะเดียวกันก็สามารถหากำไรจากการทำธุรกิจได้ทุกขั้นตอน เพราะสามารถครอบคลุม ปัจจัยการผลิตและการตลาดได้ครบ

๔. มีทุนดำเนินการมากพอที่จะเข้าแข่งขันเพื่อผูกขาดตลาด

บริษัทผู้ผลิตอาหารสัตว์และค้าไก่ปัจจุบันต่างมีทุนมากมาย จากการเปิดเผยของ บริษัทแห่งหนึ่งปรากฏว่า บริษัทที่เข้ามาดำเนินธุรกิจที่เป็นคู่แข่งชั้นขนาดใหญ่มีอยู่ ๑๐ บริษัทด้วยกัน ซึ่งมีเงินทุนเกินกว่ารายละ ๕๐ ล้านบาท ดังแสดงในตาราง ๒.๒

การที่มีเงินทุนและความสามารถในการขายอาหารสัตว์มีมากทำให้บริษัทธุรกิจเหล่านี้สามารถที่จะควบคุมหรือสร้างความเคลื่อนไหวในระบบตลาดได้

๕. มีโครงสร้างและระบบที่จะชักนำเกษตรกรให้เข้าสู่การเลี้ยงแบบสัญญาผูกพัน

จากลักษณะข้างต้นที่บริษัทอาหารสัตว์พยายามจะเข้ามามีบทบาทในการครอบครองตลาดนั้นแรงจูงใจหรือปัจจัยที่ชักนำให้เกษตรกรเข้ามาสู่ระบบการเลี้ยงไก่ในสัญญาผูกพันกับบริษัทมากขึ้น ก็เนื่องจากสภาพการตลาดไก่ในช่วงระยะ ๔-๕ ปี ที่ผ่านมาประสบกับความผันผวนระดับราคาของไก่กระทงมาก กล่าวคือ ระดับราคาของไก่กระทงมีการเปลี่ยนแปลงบ่อยครั้ง เช่นเดียวกับสินค้าเกษตรอื่น ๆ และส่วนใหญ่จะมีระดับราคาที่ต่ำมาก จนทำให้เกษตรกรบางรายต้องประสบกับภาวะขาดทุนและล้มเลิกกิจการไป เมื่อทางบริษัทได้เข้ามามีบทบาทโดยการทำสัญญาประกันราคาไก่กระทง เมื่อเลี้ยงตามเงื่อนไขของบริษัทแล้วในระดับราคาหนึ่งที่แน่นอน จึงทำให้เกษตรกรโดยส่วนใหญ่ซึ่งเคยประสบกับปัญหาความไม่แน่นอนของระดับราคาและภาวะการเสี่ยงสูง ได้หันเข้ามาสู่ระบบการเลี้ยงแบบสัญญาผูกพันกับทางบริษัท หรือในเกษตรกรบางรายที่ขาดทุนและมีหนี้ผูกพันกับบริษัทมากทางบริษัทก็จะใช้ระบบการจ้างเลี้ยงโดยคิดรายได้ค่าจ้างเป็นรายตัว สิ่งเหล่านี้นับเป็นแรงจูงใจอันหนึ่งที่ทำให้บริษัทผู้ผลิตอาหารสัตว์และบริษัทในเครือได้เข้ามามีบทบาทอย่างมากในโครงสร้างการเลี้ยงไก่ (ดูตารางที่ ๒.๓)

ตารางที่ ๒.๒

เงินทุนดำเนินงานและยอดขายของบริษัทอาหารสัตว์ ในปี ๒๕๒๒ *

บริษัท	เงินทุน	ความสามารถในการขายอาหารสัตว์
๑. ในเครือเจริญโภคภัณฑ์ จำกัด	๑,๒๐๐ ล้านบาท	๔๐,๐๐๐ - ๕๐,๐๐๐ ตัน/เดือน
๒. ในเครือเชนตาโก จำกัด	๗๐๐ "	๒๐,๐๐๐ "
๓. แผลมทองสหการ จำกัด	๖๐๐ "	๑๕,๐๐๐ "
๔. เบทาโกร จำกัด	๓๐๐ "	๑๘,๐๐๐ "
๕. ป.เจริญพันธุ์ จำกัด	๒๐๐ "	๘,๐๐๐ "
๖. ศรีไทยปศุสัตว์ จำกัด	๑๕๐ "	๖,๐๐๐ "
๗. กรุงเทพโภคภัณฑ์ จำกัด	๑๐๐ "	๖,๐๐๐ "
๘. อินเตอร์อุตสาหกรรม จำกัด	๘๐ "	๓,๐๐๐ "
๙. สยามโภคภัณฑ์ จำกัด	๕๐ "	๓,๐๐๐ "
๑๐. เอเชียปศุสัตว์ จำกัด	๕๐ "	๒,๐๐๐ "

ที่มา : การสัมภาษณ์บริษัทผลิตอาหารสัตว์

ตารางที่ ๒.๓

การเปรียบเทียบต้นทุนและราคาขายของไก่กระทงเป็น

หน่วย : บาท/กิโลกรัม

เดือน	๒๕๑๙			๒๕๒๐			๒๕๒๑			๒๕๒๒		
	ต้นทุน	ราคาขาย	กำไร + ขาดทุน-	ต้นทุน	ราคาขาย	กำไร + ขาดทุน-	ต้นทุน	ราคาขาย	กำไร + ขาดทุน-	ต้นทุน	ราคาขาย	กำไร + ขาดทุน-
มกราคม	๑๒.๕๕	๑๔.๑๐	+๑.๑๕	๑๓.๓๓	๑๓.๗๕	+๐.๔๑	๑๓.๒๑	๑๔.๘๐	+๑.๕๙	๑๔.๖๘	๑๔.๘๖	+๐.๑๘
กุมภาพันธ์	๑๔.๑๔	๑๗.๕๐	+๓.๔๖	๑๔.๔๑	๑๓.๘๐	-๐.๖๑	๑๒.๕๓	๑๓.๑๖	+๐.๑๙	๑๔.๓๐	๑๔.๗๔	+๐.๔๔
มีนาคม	๑๓.๕๘	๑๖.๘๕	+๓.๒๗	๑๓.๕๔	๑๓.๖๑	+๐.๐๗	๑๓.๒๔	๑๔.๓๕	+๑.๐๖	๑๓.๕๙	๑๔.๒๔	+๐.๖๕
เมษายน	๒๑.๖๖	๑๓.๘๖	+๑.๒๘	๑๔.๐๓	๑๓.๘๔	-๐.๑๙	๑๒.๕๙	๑๔.๔๓	+๑.๘๔	๑๔.๒๗	๑๔.๒๘	+๐.๐๑
พฤษภาคม	๑๒.๕๘	๑๓.๓๓	+๐.๗๕	๑๔.๖๕	๑๔.๓๑	-๐.๓๔	๑๕.๐๐	๑๔.๕๓	-๐.๕๗	๑๕.๘๙	๑๕.๒๕	+๑.๓๖
มิถุนายน	๑๒.๑๘	๑๒.๓๘	+๐.๒๐	๑๔.๗๙	๑๔.๗๗	-๐.๐๒	๑๔.๐๐	๑๔.๔๓	+๐.๔๓	๑๔.๑๗	๑๔.๑๖	-๐.๐๑
กรกฎาคม	๑๒.๕๗	๑๒.๕๗	-	๑๕.๒๔	๑๖.๑๒	+๐.๘๘	๑๔.๓๙	๑๔.๔๓	+๐.๐๔	๑๕.๗๙	๑๕.๑๘	+๐.๓๙
สิงหาคม	๑๒.๒๕	๑๓.๓๔	+๑.๐๙	๑๓.๕๒	๑๕.๒๓	+๑.๓๑	๑๔.๖๑	๑๔.๓๒	+๐.๑๖	๑๕.๓๘	๑๕.๒๒	-๐.๑๖
กันยายน	๑๓.๒๓	๑๓.๔๔	+๐.๒๑	๑๔.๕๔	๑๖.๔๐	+๑.๘๖	๑๔.๕๒	๑๔.๓๒	-๐.๒๐	๑๕.๗๒	๑๕.๐๔	+๐.๓๒
ตุลาคม	๑๓.๓๒	๑๓.๐๖	-๐.๒๖	๑๓.๓๘	๑๔.๕๓	+๑.๑๕	๑๖.๕๐	๑๔.๓๒	-๒.๑๘	๑๔.๕๑	๑๕.๓๒	+๐.๘๑
พฤศจิกายน	๑๓.๖๑	๑๒.๖๖	-๐.๖๖	๑๓.๒๖	๑๔.๐๙	+๐.๘๓	๑๕.๖๑	๑๔.๒๔	-๑.๓๗	๑๔.๒๕	๑๕.๑๔	+๐.๘๙
ธันวาคม	๑๓.๗๐	๑๒.๗๘	-๐.๙๕	๑๓.๓๖	๑๔.๓๖	+๑.๐๒	๑๓.๗๑	๑๔.๑๒	+๐.๔๑	๑๔.๐๒	๑๔.๘๒	+๐.๖๐
เฉลี่ย	๑๓.๗๒	๑๓.๘๖	+๐.๗๘	๑๓.๘๕	๑๔.๔๘	+๐.๖๓	๑๔.๐๑๖	๑๔.๒๘	+๐.๒๑	๑๔.๕๕	๑๕.๐๒	+๐.๔๗
ราคาประกัน	๑๔.๕๐ - ๑๕.๐๐			๑๔.๒๐			๑๔.๖๕			๑๕.๕๐ - ๑๖.๕๐		
ค่าจ้างเลี้ยง บาท/ตัว	๑ - ๑.๕๐			๑ - ๑.๕๐			๑ - ๑.๕๐			๑ - ๑.๕๐		

ที่มา : งานศึกษาและวิจัยเศรษฐกิจการผลิตปศุสัตว์และสัตว์น้ำ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

หมายเหตุ ๑/ สุ่มจากชลบุรี จะเขิงเทรา นครปฐม อยุธยา

๒/ปี ๒๕๑๗, ๒๕๑๘ ไม่มีการเก็บข้อมูลไว้

นอกจากทางบริษัทจะให้การประกันราคาแล้ว ยังอำนวยความสะดวกด้านต่าง ๆ ที่เป็นแรงจูงใจ เช่น ให้บริการจัดส่งลูกไก่ และรับซื้อไก่กระทงถึงหน้าเล้าของเกษตรกร ให้ระยะเวลาการชำระเงินประมาณ ๓๐ - ๔๕ วัน ลดราคาอาหารให้ระหว่างร้อยละ ๗-๑๓ ตามประเภทของลูกค้ายรายเล็กหรือรายใหญ่

๖. ได้รับความสนับสนุนพิเศษจากรัฐ

บริษัทผลิตอาหารสัตว์เหล่านี้ส่วนใหญ่จะได้รับความสนับสนุนจากการส่งเสริมการลงทุนจากรัฐบาล โดยได้รับสิทธิพิเศษหลายประการ เช่น การลดหย่อนอัตราภาษี เครื่องจักรและวัตถุดิบที่นำเข้า ภาษีเงินได้บริษัท ซึ่งผลจากการส่งเสริมการลงทุนนี้ ทำให้บริษัทหลายบริษัทได้มีกำลังการผลิตที่ขอรับการส่งเสริมเกินกว่าการผลิตจริง ซึ่งทางบริษัทก็พยายามที่จะขยายปริมาณการขายอาหารสัตว์ของตนให้มากขึ้น เพื่อที่จะได้ทำให้อำนาจการผลิตส่วนเกินนั้นลดน้อยลง วิธีการหนึ่งก็คือการพยายามแสวงหาลูกค้าเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ให้เข้ามาร่วมในสัญญาผูกพันของตนมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ บริษัทผลิตอาหารสัตว์ซึ่งมีโรงฆ่าแหละของตนเองยังได้รับการส่งเสริมจากรัฐในการส่งเสริมการส่งออกเนื้อไก่ชำแหละไปยังต่างประเทศ โดยรัฐมีหน่วยงานที่ส่งเสริมและสนับสนุนในการแสวงหาลูกค้าและอำนวยความสะดวกให้เมื่อบริษัทเหล่านี้ มีสัญญาระยะยาวจากลูกค้าต่างประเทศจำนวนหนึ่ง จึงพยายามเข้ามามีบทบาทในการควบคุมปริมาณอุปทานไก่ที่จะชำแหละและส่งออกนอกให้มีปริมาณที่แน่นอนซึ่งเป็นเหตุต้องพยายามเข้ามาผูกขาดโดยทำสัญญาผูกพันกับเกษตรกรผู้เลี้ยง

จากผลที่บริษัทผู้ผลิตอาหารรายใหญ่ที่มีเงื่อนไขความได้เปรียบดังกล่าวข้างต้น คือ บริษัทในเครือเจริญโภคภัณฑ์ได้แผ่บทบาททางด้านตลาดการค้าไก่เนื้ออันเป็นตลาดสุดท้ายของการครบวงจรการผูกขาดในแนวตั้งนั้น โดยในระยะเริ่มแรกบริษัทอาศัยความได้เปรียบทางด้านต้นทุนการผลิต ต่ำกว่าบริษัทดั้งเดิมแข่งขันลดราคาไก่ชำแหละในขณะที่ผู้ค้ารายเดิมใช้วิธีการส่งไก่ให้ถึงแหล่งที่ขาย บราห์มาว่าเกิดความเสียหายให้แก่บริษัททั้งสองคือต่างประสบกับภาวะขาดทุนตลอดเวลา จึงได้มีการออมชอมกัน ไม่แข่งขันด้านราคาโดยที่

บริษัทกรุงเทพค้าสัตว์จำกัดจะกำหนดราคาขายไก่ที่ใกล้เคียงกับบริษัทคู่แข่งแล้วใช้วิธีการแข่งขันทางด้านบริการแทน

ลักษณะการแข่งขันและการแสวงหาส่วนแบ่งในตลาดมากขึ้น จึงเป็นการแสวงหาช่องทางด้านการค้าด้านอื่น ๆ คือ เริ่มหาตลาดของตนเองนอกเหนือจากตลาดสดเพียงอย่างเดียว มีการนำไก่วางขายตามร้านสรรพสินค้าและซูเปอร์มาเก็ตต่าง ๆ การหาลูกค้าโดยตรงยังตลาดภัตตาคารและทางด้านการส่งออก ทั้งนี้ ลักษณะภาวะการค้าไก่ในปัจจุบันจึงเป็นลักษณะตลาดการค้าโดยใช้สถานที่และตัวแทนหลายด้านมากขึ้น

ในภาวะปัจจุบันจึงอาจกล่าวได้ว่า อุตสาหกรรมไก่เนื้อได้เกิดการผูกขาดแนวตั้งแล้ว โดยบริษัทในเครือเจริญโภคภัณฑ์ ซึ่งผูกขาดในตลาดการเลี้ยง และตลาดการบริโภคของไก่ เนื้อดังจะกล่าวรายละเอียดในบทต่อไป